

POSTANOWIENIE

20 grudnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 20 grudnia 2023 r. w Warszawie
zażalenia R.D.

na wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z 30 maja 2023 r., I ACa 896/22,

w sprawie z powództwa R.D.

przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.

o zapłatę i ustalenie,

**uchyla wyrok Sądu Apelacyjnego w zaskarżonym zakresie,
pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego do orzeczenia kończącego postępowanie
w sprawie.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 25 lutego 2022 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu ustalił, że zawarta przez powoda z poprzednikiem prawnym pozwanego umowa kredytu hipotecznego, bliżej oznaczona w sentencji, jest w całości nieważna (punkt I); zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 16.139,23 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od kwoty 1.706 zł od 10 lipca 2018 r. do dnia zapłaty i od kwoty 14.433, 23 zł od 6 listopada 2021 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 4.368,39 CHF z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 6 listopada 2021 r. do dnia zapłaty (punkt II); w pozostałym zakresie oddalił powództwo (punkt III); orzekł o kosztach procesu (punkt IV) i nieuiszczonych kosztach sądowych (punkt V).

Wyrokiem z 30 maja 2023 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, na skutek apelacji pozwanego, uchylił zaskarżony wyrok w punkcie II, III, IV i V i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego (punkt 1). W pozostałym zakresie apelację oddalił (punkt 2). Sąd odwoławczy bowiem ocenił, że istota sprawy w zakresie powództwa o zapłatę nie została rozpoznana, gdyż roszczenie powoda powinno być ocenione przez pryzmat ubożenia powoda i wzbogacenia pozwanego. O ile następstwem wyeliminowania z umowy klauzul przeliczeniowych jest nieważność *ex tunc* całej czynności prawnej, o tyle nie oznacza to automatycznie, że powodowi należy się świadczenie w łącznej wysokości spełnionych na rzecz banku wpłat, nawet częściowo pomniejszonych w zakresie złotówkowym wynikającym z konstrukcji pozwu. Sąd Okręgowy przyjął pogląd, zgodnie z którym sam fakt spełnienia nienależnego świadczenia uzasadnia roszczenie o jego zwrot i nie zachodzi wówczas potrzeba badania, czy i w jakim zakresie spełnione świadczenie wzbogaciło osobę, na której rzecz zostało spełnione, natomiast zdaniem Sądu Apelacyjnego niezbędne jest ustalenie, czy po stronie powoda istnieje wartość, o którą jest on kosztem pozwanego banku ubożony (bank wzbogacony), a która miałaby podlegać zwrotowi, biorąc w pierwszej kolejności pod uwagę nominalną wartość świadczenia banku (na rzecz powoda) w zakresie kapitału, czyli przy założeniu równowagi merytorycznej stron umowy. Jak wskazał Sąd Apelacyjny powyższą kwestią Sąd pierwszej instancji w ogóle się nie zajmował z uwagi na przyjęcie założenia, że nieważność umowy samoistnie generowała obowiązek zwrotu świadczenia uiszczonego przez powoda na rzecz banku jako świadczenia nienależnego, co stoi w sprzeczności z art. 410 § 2 oraz art. 405-409 k.c. W tym zakresie Sąd Okręgowy nie przeprowadził postępowania dowodowego, co dodatkowo przemawia za uchyleniem wyroku w części odnoszącej się do zgłoszonego roszczenia majątkowego

W zażaleniu na powyższe rozstrzygnięcie, powód zaskarżył je w punkcie 1. i zarzucił naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. oraz art. 410 § 1 i § 2 w związku z art. 405 k.c. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu z pozostawieniem temu Sądowi

rozstrzygnięcia o kosztach postępowania zażaleniowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje się, że zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. ma na celu jedynie skontrolowanie przez Sąd Najwyższy, czy orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji, przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji, zostało prawidłowo oparte na jednej z przesłanek przewidzianych w art. 386 § 2 lub 4 k.p.c., a więc, czy powołana przez sąd drugiej instancji przyczyna uchylenia odpowiada wskazanej w uzasadnieniu podstawie ustawowej i czy rzeczywiście wystąpiła w sprawie. Dokonywana ocena powinna mieć zatem charakter formalny i skupiać się wyłącznie na ustanowionych w powyższych przepisach przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji i nie może wkraczać nie tylko w ocenę merytorycznego stanowiska sądu drugiej instancji w kwestii materialnoprawnych podstaw rozstrzygnięcia, lecz także w ocenę prawidłowości zastosowania przez ten sąd innych przepisów prawa procesowego, nie związanych bezpośrednio ze wskazaną przyczyną uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego z 7 listopada 2012 r. IV CZ 147/12, OSNC 2013, Nr 3, poz. 41; z 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013, Nr 4, poz. 54; z 10 stycznia 2013 r., IV CZ 166/12, niepubl., z 13 grudnia 2019 r., II CZ 71/19, niepubl. i z 28 lutego 2020 r., I CZ 5/20, nie publ.). Zakres tej kontroli nie obejmuje oceny wyrażonych w zaskarżonym orzeczeniu i nie mających związku z przesłankami uchylenia orzeczenia poglądów, co do wykładni prawa, merytorycznego stanowiska w sprawie, oraz popełnionych w postępowaniu apelacyjnym uchybień procesowych, w tym także mających skutkować błędnym ustaleniem przyjętej w niej podstawy faktycznej (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2013 r., IV CZ 166/12, niepubl.).

Za uwzględnieniem zażalenia nie mógł zatem przemawiać zarzut naruszenia art. 410 § 1 i § 2 w związku z art. 405 k.c. przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że w związku z nieważnością umowy kredytu strony winny się rozliczyć z tej nieważnej umowy kredytu na podstawie teorii salda, podczas gdy winny one

wówczas rozliczyć się na podstawie teorii dwóch kondycji. Rozpoznanie i ocena tego zarzutu wykracza poza kognicję Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. i mogłaby zostać rozpatrzona przez Sąd Najwyższy jedynie w postępowaniu kasacyjnym.

Nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. ma miejsce wtedy, gdy Sąd pierwszej instancji zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, błędnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna unicestwiająca roszczenie albo przesłanka wykluczająca jego skuteczne dochodzenie (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, Nr 1, poz. 22; z 12 lutego 2002 r. I CKN 486/00, OSP 2003, z. 3, poz. 36; z 19 czerwca 2013 r., I CSK 156/13, niepubl.; z 25 czerwca 2015 r., V CZ 35/15, niepubl. i z dnia 7 kwietnia 2016 r., II CZ 6/16, niepubl.). Częstokroć wskazuje się ponadto - co bywa jednak kwestionowane (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 28 lutego 2020 r., I CZ 5/20, niepubl.) - że nierozpoznanie istoty sprawy zachodzi także w przypadku dokonania przez sąd pierwszej instancji oceny prawnej żądania bez ustalenia podstawy faktycznej, co wymagałoby poczynienia kluczowych ustaleń po raz pierwszy w instancji odwoławczej (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, Nr 5, poz. 68; oraz niepublikowane: z 23 września 2016 r., II CZ 73/16; z 24 stycznia 2017 r., V CZ 92/16; z 22 lutego 2017 r., IV CZ 112/16; IV CZ 113/16 i IV CZ 114/16 oraz z 14 czerwca 2017 r., IV CZ 18/17 i IV CZ 25/17).

Wyrok Sądu pierwszej instancji nie był dotknięty tego rodzaju nieprawidłowościami, a wytknięte w uzasadnieniu wyroku kasatoryjnego uchybienia dotyczyły w istocie nieprawidłowej wykładni przepisów stanowiących materialnoprawną podstawę żądania zapłaty oraz nieprzeprowadzenia w związku z tym pełnego postępowania dowodowego. Sąd Najwyższy wyjaśnił jednak, że o nierozpoznaniu istoty sprawy nie świadczy potrzeba poczynienia nowych ustaleń co do okoliczności faktycznych sprawy, choćby decydujących z punktu widzenia kierunku jej rozstrzygnięcia. Dokonanie przez sąd drugiej instancji odmiennej oceny prawnej i związana z tym potrzeba poczynienia dodatkowych ustaleń faktycznych nie upoważnia więc co do zasady do zarzucenia sądowi pierwszej instancji

nierozpoznania istoty sprawy, a wskazuje jedynie, że istota sprawy nie została rozpoznana prawidłowo (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego z 9 sierpnia 2016 r., II CZ 113/16; z 20 stycznia 2017 r., I CZ 1/17, z 26 czerwca 2020 r., V CZ 25/20 i z 26 lutego 2021 r., I CZ 88/20, wszystkie niepubl.). Konieczne uzupełnienie postępowania dowodowego – wynikające z rozbieżności w ocenie prawnej sądów - powinno zatem mieć miejsce w ramach postępowania apelacyjnego, zgodnie z przyjętym zakresem kognicji tego Sądu. Prowadzenie postępowania dowodowego w drugiej instancji, nawet w znacznym zakresie, i dokonywanie na jego podstawie samodzielnych ustaleń i ocen prawnych nie prowadzi do naruszenia konstytucyjnego prawa do zaskarżenia orzeczeń wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji RP), jak również dwuinstancyjnego modelu postępowania sądowego, statutowanego w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP (zob. np. niepublikowane postanowienia Sądu Najwyższego z 14 czerwca 2019 r., I CZ 46/19 i z 13 grudnia 2019 r., V CZ 88/19 oraz tam przywoływane orzecznictwo).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

(R.N.)

[ms]